

Gdańsk, dnia 15.09.2016 r.

dr hab. prof. nadzw. Marcin Krawczyński

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Joanny Szczepaniak pt. „Osobowościowe i poznawcze czynniki determinujące stany nastroju piłkarzy nożnych po wygranym i przegranym meczu” (Promotor: prof. dr hab. Monika Guskowska), Wydział Wychowania Fizycznego, Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie 2016

Jak wskazuje zainteresowanie Mistrzostwami Świata (toczące się eliminacje do turnieju w Rosji w 2018), czy niedawnymi Mistrzostwami Europy we Francji (EURO 2016), gry zespołowe, a zwłaszcza piłka nożna, należą do najpopularniejszych dyscyplin sportowych. Wielkie zainteresowanie towarzyszące rywalizacji najlepszych drużyn ma dziś wymiar nie tylko sportowy, ale także dydaktyczny, wychowawczy, etyczny, ekonomiczny, itd., a nawet polityczny. Takie powszechne zainteresowanie społecznym grami zespołowymi nie przekłada się jednak na liczbę prac naukowo-badawczych zajmujących się tym zagadnieniem, zwłaszcza z uwzględnieniem zagadnień psychologii sportu. Tylko nieliczne prace, tak autorów polskich, jak i zagranicznych podejmowały próby opisu zespołowych gier sportowych w kontekście psychologii sportu, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań osobowościowych czy poznawczych (np. por. Beswick, 2010; Beauchamp, Eys, (Eds.), 2007; Carron, 1998; Carron, Hausenblas, Eys, 2005; Duda, 2012, 2016; Jowell, Lavallee (Eds.), 2007; Krawczyński, 1995, 1999; Naglak, 2001, 2005, 2011; Panfil, 2006, 2008, 2014; Rychta,

1992; Stuła (red.), 2003, 2005, 2009; Weinberg, Gould, 2011; Wlazło (red.), 2003; Zdebska, 2008; itd.).

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska p. mgr Joanny Szczepaniak włącza się do dyskusji nad osobowościowymi i poznawczymi wyznacznikami skuteczności w działalności sportowej na przykładzie piłki nożnej. Autorka skupiła się na postartowych stanach emocjonalnych piłkarzy nożnych po wygranym i przegranym meczu. Rozprawa jest interesującym i zarazem twórczym pomysłem badawczym, osadzonym na styku teorii sportu i psychologii sportu. Wydaje się, że jest to temat nie tylko interesujący poznawczo, ale także istotny praktycznie. Problematyka dotycząca regulacji stanów emocjonalnych oraz ich związku z poziomem wykonania oraz skutecznością w sporcie jest wciąż przedmiotem studiów w psychologii sportu. Ponadto poznanie mechanizmów rządzących przeżywaniem emocji a faktyczną skutecznością działań sportowych służyć ma podnoszeniu poziomu sportowego oraz optymalizacji procesu przygotowania zawodnika do udziału w zawodach sportowych.

Praca liczy 125 strony i składa się ze streszczenia, streszczenia w języku angielskim (summary), wprowadzenia, czterech rozdziałów, piśmiennictwa prac cytowanych (216 pozycji), spisu 12 rycin, spisu 41 tabel oraz dwóch aneksów zawierających zastosowane ankiety. Z obowiązku recenzenta muszę zaznaczyć, że kompozycja pracy nie budzi sprzeciwu. Proporcje między częścią teoretyczną i badawczą są prawidłowe. Recenzent pragnie jednak zwrócić uwagę na pewne aspekty kompozycyjne pracy: streszczenie i streszczenie w języku angielskim w dysertacji widziałyby na końcu pracy, także „Wprowadzenie” nazwałby „Wstępem”, a „Dyskusję” rozdzieliłby od „Wniosków”.

Oceniając treści zawarte w teoretycznej warstwie pracy, pragnę zauważyć, że Autorka dokonuje w niej krytycznej analizy dotychczasowego dorobku teoretycznego i empirycznego w kilku obszarach badawczych odnoszących się do stanów afektywnych w sporcie

(podrozdział 1) oraz czynników warunkujących stany postartowe (podrozdział 2). W podrozdziale 2 omówione zostały zagadnienia stresu (podrozdział 2.1.), osobowościowych wyznaczników skuteczności działania (podrozdział 2.2.), atrybucji przyczyn sukcesów i porażek (podrozdział 2.3.) oraz czynników sytuacyjnych (podrozdział 2.4.).

Recenzentowi wydaje się, że treści części teoretycznej należałoby pogrupować nieco inaczej. O ile podrozdział 1.1. dotyczący stanów emocjonalnych stanowi logiczne wprowadzenie do problematyki badań własnych, o tyle podrozdział 2.2. – już nie za bardzo. Recenzent widziałby pogrupowanie zagadnień wokół „tytułowych” czynników osobowościowych oraz poznawczych. Mimo tych uwag, podsumowując część teoretyczną pracy warto podkreślić, że Autorka porusza się swobodnie i ze znanstwem w polskiej i światowej literaturze przedmiotu (216 pozycje, w tym wiele obcojęzycznych). Brakuje jednak, zwłaszcza polskich, prac dotyczących psychospołecznych uwarunkowań sukcesów w piłce nożnej. Należałoby staranniejsze przeprowadzać studia literaturowe, gdyż Autorka koncentruje się głównie na pracach z zakresu psychologii (ogólnej) i psychologii sportu. Wykład skonstruowany jest logicznie, z analizą stanu badań tak psychologicznych, jak i (choć w mniejszym stopniu) konsekwencją odniesień sportowych.

Część badawcza skonstruowana została zgodnie z metodologicznymi wymogami badań społecznych w naukach o kulturze fizycznej. Głównym problemem pracy jest ustalenie zależności między wybranymi, osobowościowymi i poznawczymi, czynnikami psychologicznymi a postartowymi stanami emocjonalnymi zawodników gier zespołowych na przykładzie piłki nożnej. Autorka próbowała określić wybrane osobowościowe i poznawcze wyznaczniki doświadczanych stanów emocjonalnych w sytuacji wygranej i przegranej. W tym celu sformułowała osiem pytań badawczych i trzy hipotezy, które poddała weryfikacji. Badając 75 osób, zawodników piłki nożnej, z dwóch zespołów pierwszej ligi i dwóch zespołów trzeciej ligi z województwa mazowieckiego i warmińsko-mazurskiego, Autorka

określiła właściwości psychiczne: 1) strategie radzenia sobie ze stresem (styl skoncentrowany na zadaniu, styl skoncentrowany na emocjach, styl skoncentrowany na unikaniu) Kwestionariuszem Radzenia Sobie w Sytuacjach Stresowych (CISS) Endlera i Parkera w polskiej adaptacji (Strelau, Jaworska, Wrześniewski, Szczepaniak, 2005); 2) sposoby radzenia sobie w sytuacjach stresowych (14 strategii) Inwentarzem do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem Carvera (Mini-Cope) w adaptacji Juczyńskiego i Ogińskiej-Bulik (2009); 3) umiejętność znajdowania rozwiązań oraz siłę woli Kwestionariuszem Nadziei na Sukces (KNS) Syndera w polskiej adaptacji Łaguny, Trzebińskiego i Zięby (2005); 4) poczucie umiejscowienia kontroli Skalą I-E Rottera w adaptacji Drwala (1978). Autorka dokonała także trzykrotnego pomiaru stanów nastroju (pięciu negatywnych i dwóch pozytywnych), wykorzystując Profil Nastroju (POMS) McNaira, Lorra, Dropplemana (1971) w adaptacji polskiej Dudka i Koniarka (1987): po wygranym meczu (także autorską ankietą dotyczącą przyczyn zwycięstwa), po przegranym meczu (także autorską ankietą dotyczącą przyczyn porażki) oraz w sytuacji neutralnej (także Przymiotnikową Skalą Nastroju (UMACL) Matthews, Chamberlaina i Jones'a (1990) w adaptacji Goryczyńskiej (2005) pozwalającej określić pobudzenie napięciowe, pobudzenie energetyczne i ton hedonistyczny). Wszystkie narzędzia psychologiczne były sprawdzone w wielokrotnych badaniach na gruncie polskim, także często sportowym. Pewne wątpliwości budzą natomiast dwie autorskie ankiety dotyczące przyczyn wygranej lub przegranej. Jakimi kryteriami kierowała się Autorka przy wyborze dziesięciu (jej zdaniem?) najważniejszych przyczyn zwycięstwa lub porażki? Czy przeprowadzone zostały badania pilotażowe?

W rozdziale trzecim zaprezentowane zostały wyniki badań własnych. Konstrukcja tego rozdziału podyktowana jest logiką zaproponowanych ośmiu pytań badawczych. Trudno w niniejszej recenzji odnieść się szczegółowo do wszystkich przeprowadzonych analiz. Autorka zaprezentowała wyniki dotyczące: zmiennej wyjaśnianej tj. emocjonalnych stanów

postartowych i ich zróżnicowania w odniesieniu do wyniku sportowego (wygrana – przegrana) oraz poziomu sportowego (pierwsza – trzecia liga), determinant poznawczych (atrybucje przyczynowe), emocjonalnych (wymiary nastroju) oraz osobowościowych (style radzenia sobie, poczucie umiejscowienia kontroli) oraz ich związku z postartowymi stanami emocjonalnymi, także w odniesieniu do zróżnicowania w zależności od poziomu sportowego. Na podkreślenie zasługuje fakt rzetelnego opracowania statystycznego danych i wyników z kilkoma kierunkami analiz. Poza podstawowymi statystykami opisowymi Doktorantka posłużył się analizą korelacyjną, analizą regresji z wykorzystaniem analizy krokowej, analizą istotności różnic z wykorzystaniem testów t-Studenta i chi kwadrat. Taki zestaw sposobów statystycznego opracowania uzyskanych danych zapewnia odpowiedzialny i dojrzały poziom prezentacji wyników i jest adekwatny do podjętego problemu.

Rozdział czwarty „Dyskusja i wnioski” zawiera, obok dyskusji, wnioski i implikacje praktyczne. Proponowałbym wnioski i wnioski praktyczne przenieść do Zakończenia, a w tytule rozdziału czwartego uwypuklić weryfikację hipotez i dyskusję, którą autorka w tym rozdziale umiejętnie prowadzi. Recenzent uważa, że można rozbudować dyskusję o wyraźne podkreślenie weryfikacji hipotez. Autorka przyjęła model prowadzenia dyskusji odwołując się do ośmiu postawionych pytań badawczych, zaś hipotezy potraktowała nieco „po macoszemu”.

Pozytywnie zweryfikowała część hipotezy pierwszej zakładającej, że zewnętrzne atrybucje wiążą się z lepszym nastrojem po przegranym meczu, zaś z gorszym po wygranym. Pozytywnie zweryfikowała hipotezę drugą mówiącą, iż im silniejsze skłonności do korzystania ze strategii emocjonalnych tym większe nasilenie negatywnych stanów nastroju, zwłaszcza po przegranym meczu. Częściowo potwierdziła także hipotezę trzecią mówiącą, iż im silniejsza nadzieja na sukces tym mniejsze nasilenie negatywnych stanów nastroju, zwłaszcza po przegranym meczu.

W warstwie interpretacyjnej badań własnych pracy pojawiają się pewne pytania, z którymi chciałbym się podzielić. Pytania te nie obniżają jednak pozytywnej oceny warstwy badawczej pracy i mam nadzieję, że w odpowiedzi Autorki zostaną wyjaśnione. Pytania recenzenta dotyczą:

1. Czy w świetle uzyskanych wyników rzeczywiście można mówić o „czynnikach determinujących” stany nastroju piłkarzy nożnych po wygranym i przegranym meczu?
2. Dlaczego Autorka wybrała poczucie umiejscowienia kontroli jako główny „osobowościowy” czynnik wyjaśniający postartowe stany emocjonalne? Dlaczego mówiąc o osobowości nie zdecydowała się na pomiar jej głównych składowych w oparciu o jakąś teorię np. zgodnie z Modelem Wielkiej Piątki (neurotyczność, ekstrawersja, otwartość na doświadczenie, ugodowość, sumienność) lub innym?
3. Czym kierowała się Autorka przy wyborze nadziei na sukces i czy jej zdaniem jest to czynnik bardziej osobowościowy czy poznawczy?
4. Dlaczego Autorka sformułowała osiem pytań badawczych, a zdecydowała się na postawienie tylko trzech hipotez?
5. Dlaczego przy analizie porównawczej stanów emocjonalnych w sytuacji neutralnej, po wygranym i przegranym meczu Autor nie przeprowadziła analizy wariancji ANOVA i któregoś z testów post hoc, a trzykrotnie test t-Studenta?

Z obowiązku recenzenta muszę zwrócić jeszcze uwagę na stronę estetyczną pracy, którą oceniam pozytywnie, co dowodzi dbałości Autorki o całość edycji tekstu. Namawiałby jednak Autorkę do większej staranności przy korekcie tekstu, gdyż w pracy znaleźć można pewną ilość błędów, literówek, braków w źródłach. Także nakłaniałbym Autorkę, przygotowując pracę do druku, do sięgnięcia do starszych i nowszych pozycji literaturowych z zakresu teorii sportu oraz psychologii sportu, także w Polsce, zwłaszcza dotyczących badań

nad osobowością i innymi dyspozycjami zawodników gier zespołowych, w szczególności piłki nożnej.

W podsumowaniu pragnę zauważyć, że mimo drobnych uwag, ocenianą dysertację charakteryzuje prawidłowo uzasadniony problem badawczy, właściwy dobór metod badań, rzetelność analiz statystycznych, a wystarczające ujęcie literatury przedmiotu pozwala na rzeczową i merytoryczną dyskusję. Także formalna strona pracy, kolejność rozdziałów, kompletność tez i język pracy zasługują na pozytywną opinię. Do pozytywnych stron recenzowanej pracy zaliczyć także pragnę podjęcie ważnego tematu dotyczącego emocji postartowych, które budują indywidualne doświadczenie każdego zawodnika i mogą stanowić podstawę autorefleksji w doskonaleniu się na drodze do mistrzostwa sportowego.

Biorąc powyższe pod uwagę, wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Wychowania Fizycznego AWF w Warszawie o dopuszczenie p. mgr Joanny Szczepaniak do dalszych etapów przewodu doktorskiego i stwierdzam, że praca kwalifikuje Doktorantkę do ubiegania się o stopień doktora nauk o kulturze fizycznej i spełnia wymogi Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (z dnia 14 marca 2003 roku z późniejszymi zmianami).

